

AMEA

Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu

Müqayisəli ədəbiyyatşünaslıq, 2019, № 1

Daxil olma: 08.01.2019

Qəbul olma: 01.02.2019

Səhifə: 50-54

ISSN: 2663-4414

UOT: 821(=512.1)

Nizami Tağısoy*

MUXTAR AUEZOVUN NƏSR YARADICILIĞI FRAQMENTAR BAXIŞ KONTEKSTİNDƏ

Açar sözlər: nəsr yaradıcılığı, Abayşünaslıq, qadağan olunmuş əsərlər, dövr, tarix, motiv, mövzu, obraz

Key words: prose creativity, Abay studies, forbidden works, period, date, motif, subject, image

Ключевые слова: творение прозы, абаевоведение, сочинения, находящиеся под запретом, период, история, мотив, тема, образ

Hər bir xalqın mədəniyyət, ədəbiyyat və elm sahəsində elə böyük şəxsiyyətləri olmuşdur ki, onların fəaliyyəti bənzərsiz örnək kimi təqdir və təqdim olunmağa layiqdir. Muxtar Auevov belə nəhəng şəxsiyyətlərdəndir. Muxtar Omarxanlı Auevov (28.09.1897-27.09.1961) – qazax xalqının tarixində müstəsna yeri olan dahi yazıçı, ictimai xadim, alim, filologiya elmləri doktoru, professor, Qazaxıstan Elmlər Akademiyasının akademiki (1946), Əməkdar elm xadimi (1957) kimi tanınmaqdadır.

M.Auevov yaradıcılığı qazax nəsr və dramaturgiyasının inkişafında əsaslı rol oynamışdır. Onun “Abay” və “Abay yolu” tetralogiyası, “Qəddar illər” romanı, “Yenlik-Kebek”, “Bəybişə-tokal”, “Qaragöz”, “Gecə gurultusu”, “Abay”, “Qaraqıpçaq Koblandı” və s. pyesləri qazax dramaturgiyasını dünya mədəniyyəti inciləri səviyyəsinə qaldırmışdır. Auevov qazax folklorunun öyrənilməsində yeni mərhələ açmış, qazax ədəbiyyatşünaslığında – Abayşünaslığın bünövrəsini qoymuş, qazax akınları Həsən Qayğılı, Şortanbay, Murad və Dövlətin yaradıcılığını elmi baxımdan incələmiş, Dədə Qorqud rəvayət və nəğmələrini öyrənmiş, “Manas” eposu haqqında fundamental elmi əsər yazmış, qazax ədəbiyyatının tarixini dərinləndirən araşdırmışdır.

Auevovun həyat və yaradıcılıq irsi K.Telcanov, M.Kenbayev, S.Mambeyev, Y.Sidorkin, Y.Vuçetiç, N.Nurmühəmbetov və digər rəssam və memarlar tərəfindən əyaniləşdirilmiş, ona heykəllər qoyulmuşdur. Qazaxıstanın bütün regionlarında yazıçıya abidələr ucaldılmışdır. Qazax televiziyasında dahi yazıçı haqqında on iki seriyalı film nümayiş etdirilmişdir.

M.Auevovun əsərləri dəfələrlə tərcümə olunaraq, dünyanın müxtəlif dillərində nəşr olunmuşdur. Onun haqqında böyük alim və yazıçılar A.Kurella, Q.Krempiyen, E.Müller, V.Baum, T.Q.Mayoresku, F.Soukup, L.Araqon, A.Stil, R.Berjeron, A.Qatti, İ.Qassel, Q.V.Brandes, V.Vintu, O.Braun, V.İvanov, Z.Kedrina, İ.Braqinski, Y.Lizunova və başqaları yüksək fikir söyləmişlər.

1997-ci il YUNESKO-nun qərarı ilə bütün dünyada Muxtar Auevovun 100-illiyi geniş qeyd olunmuşdur. Muxtar Auevov XX əsr qazax ədəbiyyatında elə bir təkrarolunmaz iz buraxıb ki, onun yaradıcılığını bu günün özündə müxtəlif prizmalardan təhlillərə cəlb etməyə böyük ehtiyac duyulur. Məhz bu baxımdan M.Auevovun yaradıcılığının çağdaş dövr üçün aktual olduğunu nəzərə alaraq, onun əsərlərini daha geniş planda praqmatik təfəkkür bucağından işıqlandırmağı qarşıya məqsəd qoymuşuq. M.Auevovun istedadlı fikir sahibi kimi Azərbaycanda tanınması əsasən onun “Abay yolu” romanı ilə bağlıdır. Bu əsərdən başqa onun mühüm panoram yaradan digər nümunələri haqqında təsəvvürlər yetərincə məhduddur. Bununla belə, M.Auevovun elə maraqlı əsərləri vardır ki, onlar

* Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu. Filologiya elmləri doktoru. E-mail: nizami.mamedov@mail.ru

uzun zaman kəsiyində qadağa altında olduğundan bu əsərlərin hansı tarixi hadisələri əks etdirməsi, mövzusu, məzmunu, ideyası, obrazları özündə çevrələməsi ilə bağlı geniş oxucu ictimaiyyətinə məlumatlar verilməmişdir. Ədibin belə maraqlı əsərləri sırasında digərləri ilə yanaşı, “Aşırımda atəş” və “Qəddar illər” (“Kılı zaman”) kimi nümunələrin yeri isə xüsusi ilə müstəsna. Hələ vaxtı ilə görkəmli rus yazıçısı Vsevolod İvanovun Muxtar Auezov haqqında ağız dolusu danışması da onun yüksək istedadı ilə bağlı idi.

M.Auezov qazax ədəbiyyatına və ədəbiyyatşünaslığına ilk roman-epopeya müəllifi, dramaturq, rus və Avropa klassiklərinin əsərlərinin tərcüməçisi, böyük tədqiqatçı-alim kimi daxil olmuşdur. Yazıçının əsərləri ilə yaxından tanış olarkən (“Yenlik-Kebek”, “Qaragöz”, “Bəybişə-tokal”, “Müdafiəsinin taleyi”, “Yasa bürünmüş gözəl”, “Boz qəddar”, “Aşırımda atəş”, “Qəddar illər” və s.) görmək olar ki, Muxtar Auezov sanki yazıçı gənclik həyatı yaşamayıb, birdən-birə qazax ədəbiyyatına ilk nəhəng işıqlı ulduz kimi daxil olmuşdur. Onun əsərlərinin episentrində adi insanların əzabları, istismara boyun əyməməsi və s. özünəməxsus şəkildə işıqlandırılırdı. XX əsrin əvvəllərində M.Auezov ədəbiyyata qədəm basdığı ilk dövrlərdə qazax nəsrinə və dramaturgiyasına təşəkkül dövrünü yaşadığından onun motiv, mövzu və obrazlarında şifahi xalq yaradıcılığının təsiri kifayət qədər hiss olunurdu. Bu, əsərin süjet və kompozisiyasında, insan xarakterlərinin yaradılması priyomlarında, hadisələri şərh etmə manerasında daha çox nəzərə çarpan detal idi.

Az əvvəl adını çəkdiyimiz böyük rus yazıçısı və dramaturqu Vsevolod İvanov vaxtı ilə Muxtar Auezov haqqında aşağıdakıları demişdi: “Sənin ölməz əsərlərin səni dünya bədii nəsrinin ən qabaqcıl nümayəndələrinin sırasında qoyur. Mən xoşbəxtəm və şərəf duyuram ki, sənin müasirin və həmyerlinəm”. Doğrudan da biz M.Auezovun həyat və yaradıcılıq yolu ilə yaxından tanış olduqda, bu fikrin nə qədər dürüst ifadə olunduğunun şahidi oluruq. Muxtar Auezovun əsərləri nəinki qazax, türk, şərq, həm də dünya bədii nəsrində unikal hadisədir. Məhz bu keyfiyyətlərinə görə M.Auezov yaradıcılığının mühüm səhifəsini təşkil edən “Abay yolu” romanı Dünya ədəbiyyatı çoxcildliyinə daxil edilmişdir. Bununla belə, M.Auezovu yalnız nasir kimi səciyyələndirmə də doğru olmazdı. Milli mədəniyyət və ədəbiyyat tarixinə o, romançı, dramaturq, ədəbiyyatşünas, linqvist, sənətşünas kimi daxil olmaqla, qazax fəlsəfi-estetik təfəkkürü kontekstində yetərincə önəmli rol oynaya bilmişdir.

Muxtar Auezov olduqca çətin tarixi-ictimai-siyasi şəraitdə doğulub yaşamışdır. Təəssüf ki, neçə onilliklər ərzində M.Auezovun nə şəxsiyyəti, nə də yaradıcılığının mühüm xüsusiyyətləri sovet dövründə doğru-düzgün yöndən işıqlandırılmamışdır. Belə çətinliyə baxmayaraq, M.Auezovun ədəbi fəaliyyətə ilk illərdən gəlişi ona böyük uğurlar gətirmişdir. Muxtar Auezov digər bədii təfəkkür sahiblərindən fərqli olaraq, ədəbiyyata şeirlər, hekayələrlə yox, “Yenlik-Kebek” adlı xalq rəvayətlərinə əsaslanan pyes ilə gəlmişdir ki, bu əsərdə tayfadaxili didişmələrdən öz fərdi hisslərini yüksəkdə qoymağı bacaran iki gəncin faciəvi taleyi əks etdirilir. M.Auezovun erkən yaradıcılığının ən mühüm elementi bundan ibarətdir ki, burada bir nəfər də olsa arzuları həyata keçmiş hər hansı bir personaja rast gəlmək mümkün deyildir. Çünki dövr doğrudan da elə idi ki, insanlar arasında mövcud olan sosial-mənəvi sarsıntılar və kənarlaşmalar tamamilə fərqli münasibətlərə gətirib çıxarırdı. Muxtar Auezov yaradıcılığı üçün folklor mühüm qida mənbəyi idi. Lakin Auezov şifahi xalq yaradıcılığı örnəklərindən yararlanmağa çalışdıqda, o, heç də folklorlarda qəhrəmanlara verilən birmənalı xarakteristikani əks etdirməyi qarşıya məqsəd qoymurdu. Buna görə də o, folklorlarda daha tez-tez istifadə edilən ya ağ, ya da qara rənglərdən yararlanmırdı. Axı həyat olduqca mürəkkəb və ziddiyyətli idi. Buna görə də heç bir halda yazıçı birbaşa xarakteristikaya yönli olmur, bunun da nəticəsində kəskin həyat konfliktləri onun yaradıcılıq stixiyasının mahiyyətinə hopurdu.

M.Auezovun yaradıcılığı qazax ədəbiyyatına yeni bir nəfəs gətirdi. Onun 1910-1920-ci illərdə qələmə aldığı hekayə, povest və romanları “Yenlik-Kebek”, “Qaragöz”, “Bəybişə-tokal”, “Müdafiəsinin taleyi”, “Yasa bürünmüş gözəl”, “Boz qəddar”, “Aşırımda atəş”, “Qəddar illər” və s. gənc yazıçının yetkinlik istedadından xəbər verirdi. Bu əsərlərin əksəriyyətində qazax aulunda yaşayan insanların taleyi, müdafiəsizlərin həyatı, ehtiyac dolu ömür-günü, yaşam tərzini M.Auezovun yeni daxi-

li ziyası, işığı ilə zənginləşdirilirdi. Bax, bütün bu cəhətlərinə görə M.Auezovun ədəbi irsi yüksək əyarlı sənət nümunəsi olub, mənəvi baxımdan dünya mədəniyyəti ilə sıx əlaqəyə girirdi. Onun əsərlərinə əsl monumentallıq və yaradıcı genişlik, hüdüdsuzluq xasdır. Buna görə də qazax ədəbiyyatı tarixçiləri Ş.Satpayeva və X.Adibayev M.Auezov yaradıcılığını qazaxların milli dirçəlişi adlandırmaqda tamamilə haqlıdirlar [3, s.217]. Onun yaradıcılığının məşəbəti və obrazlarındakı rənglərin hamısı öz səsi, öz nəfəsi ilə danışırdı. Auezovun qazax xalqının tarixi taleyini əks etdirən əsərləri məhz belə cəhətinə görə dünya ədəbiyyatının qızıl fonduna daxil olmaqla, əbədiyyətə qovuşdu. Əsərlərinin dilindəki plastika, incəlik və aydınlıq onun yaradıcılığının danılmaz keyfiyyəti kimi diqqəti daha çox cəlb edirdi. O, qazax nəsrinə çoxqatlı, şirəli, yapışqanlı, koloritli xalq dili gətirə bildi.

Muxtar Auezovun qismətinə üç iqtisadi-ictimai, sosial-mədəni (feodalizm, kapitalizm və sosializm) formasıyada yaşayıb-yaratmaq taleyi düşdü və bu formasıyalardan hər biri onun həyatında və bədii taleyində olduqca mürəkkəb izlər qoydu. Digər xalqların ədəbiyyat nümayəndələri kimi M.Auezov da yaşadığı regionda gedən proseslərə dəstək verməyi mühüm hesab edirdi. Oktyabr çevrilişinin əsl səbəblərini əvvəllər mahiyyəti ilə anlamayan M.Auezov, Sovet hakimiyyətinin Qazaxıstan ərazisində qurulmasında fəal iştirak etməklə, regionun ictimai-siyasi həyatında, orada gedən inqilabi yeniləşmələrdə xeyli zəhmət sərf etmişdi. O, Quberniya İnkılab Komitəsində, Quberniya İcraıyyə Komitəsində, Quberniya Xalq Təhsil Komitəsində, “Qazax dili” qəzeti redaksiyasında, məhkəmədə, Rus Coğrafiya Cəmiyyətinin Semipalatinsk şöbəsində və s. yerlərdə müxtəlif vəzifələrdə işləmişdir. Bundan başqa Auezov “Abay” jurnalı nəşr etdirməklə, “Yes-aymaq” mədəni-maarif dərənəyinin işinə yaxından köməklik etməklə, Qazax Pedaqoji Texnikumunda və Sovet Partiya Məktəbində dərns demiş, müəllimlərin yenidən hazırlanması kurslarında yaxından iştirak etmişdir. Belə fəal və təqdir olunacaq fəaliyyətinə baxmayaraq, M.Auezovun həyatı daim təhlükə altında olmaqla, o, böyük əzab və iztirablara məruz qalmış, millətçilikdə ittiham olunmuş, 20-ci illər yaradıcılığına görə 50-ci illərin ortalarına qədər təqib olunmuşdu. 30-cu illərdə o, millətçilik damğasına görə iki il həbsxana həyatı yaşamağa məcbur edilmişdi. Bununla belə, o, elə bir çətin vəziyyətə salınmışdır ki, özü ilə heç bir halda uyuşmayan, şəxsiyyətinə, “mən”inə yaraşmayan, mövcud olmayan təqsiri öz boynuna götürməklə, ən yaxşı əsərlərindən imtina edərək, azadlığa çıxma bilmişdi. Yalnız bundan sonra, daha doğrusu, 1960-cı illərdən onun erkən hekayə, povest və romanları “Qaraş-qaraş” məcmuəsində yenidən nəşr olunmuş, “Qəddar illər” romanının rus və qazax dillərində işıq üzü görməsi isə yalnız 1970-ci illərdə baş vermiş, “Xan-Kene” pyesinin yenidən ortaya çıxması isə 1980-ci illərə təsadüf etmişdir. Maraqlı burasıdır ki, uzun zaman kəsiyində nəşri və mütaliəsi qadağan olunmuş onun erkən əsərləri sonralar qazax klassikası kimi qəbul edilmişdir.

M.Auezovun yuxarıda adlarını qeyd etdiyimiz hekayə, povest, roman və pyesləri (“Yenlik-Kebek”, “Qaragöz”, “Bəybişə-tokal”, “Müdafiəsizin taleyi”, “İnadkar gəlin”, “Yasa bürünmüş gözəl”, “Boz qəddar”, “Aşırımında atəş”, “Qəddar illər”) gəncyazıcının sənətkarlıq bacarığını aydın sübut edirdi. Bu əsərlərin başlıca mövzusu olan qazax səhrasının həyat tərzi M.Auezov tərəfindən yeni rənglər və ştrixlərlə doldurulurdu [4].

M.Auezovun həyat təcrübəsi və bədii ustalığı onun elə bir çoxplanlı monumental epik əsər ortaya qoymasına gətirib çıxardı ki, bu nümunənin episentridə Abay obrazı ilə yanaşı, regionun, qazax çölünün sosial mənzərəsi bütün tərəfləri ilə yaradılmışdı. Əlbəttə, M.Auezovun Abay şəxsiyyətinə və yaradıcılığına marağı heç də birdən-birə baş qaldırmamış, tədricən boy vermiş, bu maraq XX əsrin 20-ci illərindən xüsusilə intensivləşmişdir. Məhz bu dövrdən başlayaraq, M.Auezov böyük mütəfəkkir – şairin həyatı və yaradıcılığı ilə bağlı materiallar yığmış, onları diqqətlə öyrənmiş, onun haqqında məqalələr yazmış, onun ayrı-ayrı şeirlərini nəşr etdirmiş, axtarılıb tapılmış materialların köməyi ilə Abayın bioqrafiyasını yazıb tərtib etmişdir ki, bu da Abayın 1933-cü ildə nəşr olunmuş əsərlərinə daxil edilmişdir. Bütün həyatı boyu öz yaradıcılıq təcrübəsi etibarını ilə M.Auezov Abayla bağlı monumental epik şedevr yaratmağa köklənmişdi. Artıq romanın 1942-ci ildə qazax dilində nəşr olunmuş birinci kitabı olan “Abay” tezliklə rus dilinə tərcümə olunmaqla, oxucuları öz qeyri-adi həyatiliyi, bədii novatorluğu, təkrarsız və bənzərsiz yaradıcı gedişləri ilə təəccübləndirdi.

1947-ci ildə “Abay” romanının ikinci kitabında isə Abayın mənəvi inkişafı, onun həyat hadisələrinə fəal münasibəti, xalqa yaxınlığı və xalq arasında populyarlığı yazıçı tərəfindən daha tam şəkildə açılmışdır. Birinci və ikinci kitablarda Abayın ömrünün 27 ili əksini tapmışdır. Romanın sonrakı illərdə işıq üzü görmüş üçüncü (1952) və dördüncü (1956) kitabları isə Abayın həyatının son iyirmi ilinə həsr olunmuşdur.

Auezovun araya-ərsəyə gətirdiyi bu tetralogiyanın başlıca məqsədi və mövzusu qazax xalqının orta əsrlər zülmətindən, qaranlıqından gələcəyə gedən yolu obyektiv şəkildə realistsəsinə işıqlandırmaqdan ibarət olmuşdur. Qazax ədəbiyyatşünası, akademik K.Satpayev əsərlə bağlı qeyd etmişdi ki, Abay romanı... sözün həqiqi mənasında XIX əsrin ikinci yarısı qazax həyatının və qazax məişətinin əksər tərəflərinin əsl ensiklopediyasıdır. Əhatə etdiyi mövzuların genişliyinə, dərinlik ustalığına və bədii baxımdan işlənməsinə görə “Abay” romanı tamamilə müstəsna hadisədir. “Abay” romanında M.Auezov Abayı real tarixi şəxsiyyət kimi təsvir etməklə, onun şəxsinde qazax milli xarakterinin tipik keyfiyyətlərini cəmləşdirməklə, həm də qazax tarixi üçün mühüm ziddiyyətli dövrün əsas xüsusiyyətlərini göstərmişdir. XX əsrin ikinci yarısı türk xalqları ədəbiyyatlarının mahir bilicisi prof. Z.Kedrina isə yazırdı: “Ədəbiyyatda tarixən yaşamış şəxsiyyət Abayın obrazının yenidən yaradılması olduqca mühüm vəzifə idi. Ona görə ki, o, elə bir tarixi şəxsiyyətlərə mənsub idi ki, onun simasında dövrün əsas keyfiyyətləri əks olunmaqda idi. Eyni zamanda Abayın özünəməxsus xarakterinin formalaşdığı dövr də ziddiyyətli və mürəkkəb idi...” [2, s.265].

Doğrudan da M.Auezov bu əsərdə XIX əsr qazax ictimai həyatının müvafiq dövrünü, xalq mübarizəsini, onun məişətini, adət-ənənələrini olduqca dəqiq və dərinlən əks etdirmişdir. Romanla tanış olduqda təəccüblənirsən ki, M.Auezovun bu əsəri doğrudan da qazax səhrasında bütün şəffaflığı və rəngləri əks etdirən vahid realist təhkiyənin köməyi ilə xalq həyatının ensiklopediyası ola bildi. Romanın başlıca keyfiyyəti ondadır ki, Abay bütün fəaliyyəti ilə daim xalqla əlaqədə, onun ağrı-acıları ilə baş-başdır. Elə buradaca M.Auezov yaradıcılığının unikallığını sübut edən digər bir faktı da gətirmək maraqlı olardı. Bu fakt tanınmış qazax yazıçısı Anuar Əlimcanovun xatirələrində yer almışdır. O, Hindistanda ədəbi səfərdə olarkən məşhur buddist monaxı Udakendavala Saranakara Txeronun kremasiya edildiyi yeri Kolombodan çıxıb cəngəlliklərdə yerləşən kiçik bir kənddə Txeronun yaşadığı monastırı və otağı ziyarət edərkən burada müqəddəs nümunələr arasında sovet yazıçılarının kitablarından yalnız bircə kitaba – Auezovun ingilis dilində nəşr olunmuş “Abay” roman – epopeyasına rast gəlməsi onu yaxşı mənada təəccübləndirmişdi [1, s.204]. Monastırın baş keşişi ona kitabı vərəqləməyə icazə verir. A.Əlimcanov kitabın səhifələrinin kənarlarında Txeronun qeydlərini görür. Demə, Txero “Abay” romanının hər iki cildini oxuyub öz doğma sinqal dilində qeydlər də aparmışdır. Bu qeydlərin mənası isə A.Əlimcanova sanki aşağıdakını pıçıldayaraq, Auezovu Əlimcanov qarşısında tamamilə yeni bir dünyada və dəyərdə canlandırmışdır. Bütün bunlar sübut edir ki, M.Auezovun bədii istedadı kifayət qədər geniş, əhatəli və universal olmuşdur.

Əlbəttə, belə zəngin və fərqli istedad daşıyıcısı olan Muxtar Auezovun qələmindən çıxanların unikallığı ilə fərqlənməsi də təsadüfi deyildir. Bu baxımdan onun 20-ci illərdə qələmə aldığı “Qəddar illər” romanı da istisnalıq təşkil etmir. Qeyd edək ki, M.Auezovun bütün əsərləri, o cümlədən “Qəddar illər” romanı daim oxucuların, alimlərin, tədqiqatçıların, tənqidçilərin və ictimaiyyətin diqqət mərkəzinə düşmüş, onların qızgın müzakirəsinə səbəb olmuşdur. Yazıçının yaradıcılığına belə mühüm münasibət, əlbəttə, onun istedadının əhatəliliyi, təsvir etdiyi hadisələrin ən incə məqamlarına diqqət yetirməsi, qaldırdığı problemlərin aktuallığı ilə bağlı olmuşdur. Bu onunla izah edilir ki, əsərlərində o, daimi və ümumbəşəri kateqoriyalar barədə daha çox düşünmüş, müşahidələr aparmağa üstünlük vermişdir. Eyni zamanda o öz qəhrəmanlarının daxili aləminə dərinlən nüfuzetməni də diqqət mərkəzində saxlamışdır. Təhkiyə daxilində müəllif daim qazax xalqının tarixi keçmişinə nəzər salmağı hər şeydən üstün tuturdu. Odur ki, Auezovun yaradıcılığında qədim əfsanələr, rəvayətlər, real hadisələr və müəllif fantaziyası bir-biri ilə üzvi şəkildə çulğışırdı. Buna görə də yazıçının əsərlərinin mürəkkəbliyini və onların xronotopun birmənalı olmadığını görmək mümkündür. Bu baxımdan M.Auezovun 1928-ci ildə qələmə aldığı “Qəddar illər”, “Keçmişin kölgəsində”, “Müdafiə-

sizin taleyi” və s. kimi əsərləri olduqca səciyyəvidir. Adlarını cəkdiyimiz bu və ya digər əsərlərdə bənzərsiz kolorit, özünəməxsus obraz və xarakterlər nümunə kimi diqqəti cəlb etməkdədir.

ƏDƏBİYYAT

1. Каратаев М. От домбры до книги. Статьи. Москва, «Сов. Писатель», 1969
2. Кедрина З. Из живого источника. Очерки советской казахской литературы. Москва, «Сов. Писатель», 1960.
3. Сатпаева Ш.К. Адибаев Х.А. Казахская литература. Алма-Ата, Мектеп, 1985.
4. Таğısoy N. Böyük mücahid, dahi sənətkar, milli təəssübkeş Muxtar Auezov. “Ədəbiyyat qəzeti”, 2017, 30 sentyabr.

MUKHTAR AUEZOV'S PROSE WORKS IN THE CONTEXT OF FRAGMENTARY VIEWING

SUMMARY

Since the 20s of the XX century, in Kazakh art, by creating works in various genres – prose, drama, a major dissident, a proponent of the interests of the people, folklorist, literary critic, academician Mukhtar Auezov, entered the native literature as author of "Karakipchak Koblandy", "Night Peals", "Baibishe-tokal", "Enlik-Kebek", "Dashing Year", "Shot on the Pass", "Abay", "Path of Abay" and many other stories, tales, novels and novel-tetralogy, which has erected a magnificent monument to itself, not only in national, but also in world literature. In the presented article, we, fragmentarily covering the general creation of M.Auezov's prose, examine the subject of works created in various genres. The influence of M.Auezov's prose is emphasized not only in terms of individual mastery, but also the influence that his work had on subsequent representatives of Kazakh literature. In the past 30 years, it is impossible to find works of a writer not attracted to research from different angles in Kazakh literary criticism. That is why in this material we found it necessary to consider his works of prose, in particular, "Lahaya Godina", "In the Shadow of the Past", "Fate Defenseless", etc. from various points of view, pointed to M.Auezov's writing skills in terms of creating a storyline, the moral world of images. In the article is studied the versatility of the chronotopes of the writer's works.

ПРОЗА МУХТАРА АУЭЗОВА В КОНТЕКСТЕ ФРАГМЕНТАРНОГО ВЗГЛЯДА

РЕЗЮМЕ

Начиная с 20-х годов XX в., в казахском искусстве слова, пробуя свои силы в плане создания произведений различных жанров – прозе, драматургии, крупный диссидент, поборник интересов народа, фольклорист, литературовед, академик Мухтар Ауэзов вошёл в родную литературу как автор «Карақыпчак Кобланды», «Ночные раскаты», «Байбише-токал», «Енлик-Кебек», «Лихая година», «Выстрел на перевале», «Абай», «Путь Абая» и мн. др. рассказов, повестей, романов и роман-тетралогии, воздвигнувший себе величественный памятник не только в национальной, но и в мировой литературе. В представленной статье мы, фрагментарно освещая общее творение прозы М.Ауэзова, изучению подвергаем произведения, созданные им в разных жанрах. В статье подчеркивается влияние прозы М.Ауэзова не только в плане индивидуального мастерства, но и то влияние, которое оказало его творчество на последующих представителей казахской литературы. Последние 30 лет невозможно найти произведений писателя, не привлечённые к исследованию с разных ракурсов в казахском литературоведении. Именно поэтому в этом материале мы сочли необходимым рассмотреть его произведения прозы, в частности «Лихая година», «В тени прошлого», «Судьба беззащитной» и т.д. с различных точек зрения, указали на писательское мастерство М.Ауэзова в плане создания сюжетной линии, нравственного мира образов. В статье, где это необходимо, изучается и многоплановость хронотопа произведений писателя.